

En undersøgelse blev pludselig overflødig

Af PHILIP LAURITZEN

Informations udsendte medarbejder

JAKOBHAVN, i juli — Den første dødsdom over den stats-ejede mineby K'utdligssat kom allerede i februar 1950, lidt over 25 år efter dens grundlæggelse. Den anden afgørelse om at byen skulle nedlægges blev først definitivt 18 år senere. I den mellemliggende tid blev byens skæbne behandlet af flere forskellige instanser inden for statsadministrationen, bl.a. af et særligt "kulbrudsudvalg", der efter fem års arbejde afgav en betænkning, der ikke anbefalede byens nedlæggelse. I stedet henstillede man at få en nødvendig undersøgelse af de grønlandske erhvervsforhold gennemført. Til trods for at denne undersøgelse aldrig blev lavet, gik et flertal i udvalget i slutningen af 1965 pludselig ind for byens nedlæggelse, en beslutning, der i 1968 blev statens.

Grønlandskommissionen

I februar 1950 udkom Grønlandskommissionens betænkning. Heri konkluderede man om K'utdligssat, at betydelige investeringer til udvidelse af kulbrud-

det ikke kan anbefales, idet resultatet heraf vil være i høj grad tvivlsomt set ud fra et økonomisk synspunkt. Kommissionen opstillede to alternativer til byens skæbne: 1. at nedlægge, eventuelt flytte kulbruddet, eller 2. i mindre omfang at opretholde kulbrydningen.

I betænkningen gøres der derefter opmærksom på nogle af de problemer, der vil opstå, hvis man standser kulproduktionen i K'utdligssat. Først og fremmest peges på hensynet til befolkningen, der ikke har andre erhvervsmuligheder på stedet og hvis uddannelse ikke kan bruges andre steder. Dernæst at man fjerner muligheden for en selvstændig grønlandsk brændselsforsyning.

Kommissionen var imidlertid af den opfattelse, at ingen af disse konsekvenser af en nedlæggelse af kulbruddet var tilstrækkeligt væsentlige til at opretholde det. Kommissionen skriver derfor i sin konklusion, at man bøttilsigte at aftrappe produktionen over en årrække og i mellemtiden sa vidt muligt oplære eller omskole befolkningen til andre erhverv, samtidig med, at man søger at fremme overflytningen til andre pladser. Så hurtigt sociale hensyn gør det muligt, bør man derefter nedlægge kulbruddet helt, skriver Grønlandskommissionen.

Korea-krigen redder K'utdligssat

Når dette ikke skete var det fordi udenrigspolitiske begivenheder kom på tværs. Hverken ved denne udskydelse eller ved nogen af de senere var det hensynet til befolkningen — kommissionens første forbehold — der var årsagen til at K'utdligssat ikke blev nedlagt.

I sommeren 1950 brød Korea-krigen ud og gjorde kommissionens andet forbehold meget aktuelt, sikringen af levering af brændsel til Grønland. De udenrigspolitiske begivenheder kunne føre til en afspærring af de udenlandske leverancer til Grønland, hvorfor staten i stedet for at nedlægge K'utdligssat nu begyndte at undersøge mulighederne for at udbygge bruddet. I 1951 henvendte man sig derfor til det rådgivende minifirma Powell Duffryn Technical Services Limited i London, og her fik man kontakt med minespecialist Dr. J. R. Dinsdale. Han blev ansat til at undersøge kulforekomsterne omkring K'utdligssat samt rådgive med henblik på eventuelle omlægninger og rationaliseringer af driften.

I den efterfølgende periode steg produktionen i K'utdligssat mærkbart. I finansåret 1949/50 var der blevet brudt 6829 tons kul, i kalenderåret 1955 var produktionen oppe på 16054 tons og i 1960 på 28415 tons. Og i 1960 fandt man ved nogle diamantboringer helt nye kullag, som Dinsdale anbefalede udnyttet. Han anslog forekomsten til at kunne levere over 2 millioner tons.

Kulbrudsudvalget

Ministeriet for Grønland ville dog ikke tillade den fornødne minegang bygget. På dette tidspunkt arbejdede nemlig et særligt "kulbrudsudvalg" med K'utdligssats fremtid, og før udvalget afgav den afgørende betænkning, ville man ikke foretage nye investeringer.

"Kulbrudsudvalget" var blevet nedsat i 1957, og i april 1962 afgav det efter 40 møder betænkning "vedrørende kulbrydning på Grønland". Betænkningens underskrivere var kontorchef K. Budde Lund, Ministeriet

for Grønland, overingeniør H. Bøgekjær, Grønlands tekniske Organisation, GTO (direktorat under Ministeriet for Grønland), ekspeditionssekretær i Monopoltilsynet F. Hammerum, vicedirektør Magnus Jensen, Den kgl. grønlandske Handel, KGH (direktorat under Ministeriet for Grønland), sekretær i Finansministeriet Helge Rasmussen og civilingeniør Søren Kern-Jespersen fra firmaet Jespersen og Søn, der i 1953-54 havde overtaget driften af minen uden succes. Udvalget havde ingen grønlandske repræsentanter, hvilket ligger i logisk forlængelse af minens driftsform.

Minen i K'udtliggssat ejes af den danske stat og den er altid blevet ledet direkte fra København via en driftsbestyrer på stedet. Minens stedlige ledelse bestod i 1961 af to danske ingeniører og en engelsk mineingeniør. På kontoret var beskæftiget fem udsendte funktionærer og seks grønlandske kontorfolk. Ved selve kulproduktionen og udskibningsvirksomheden ialt 185 grønklendere. Ved de tilknyttede arbejdsenheder (el-værk, kørsel m.m.) 59 grønlandske arbejdere og funktionærer samt 14 udsendte danskere. Byen havde på det tidspunkt et indbyggerantal på ca. 1250.

Årsagen til nedsættelsen af "kulbrudsudvalget" var de årlige rapporter fra dr. Dinsdale. De var gennemgående positive med hensyn til bruddets fremtid og i 1957 udarbejdede GTO derfor en femårig investeringsplan for perioden 1957 til 61, som skulle resultere i en årsproduktion på ca. 40.000 tons. I alt skulle der investeres ca. 6,2 mill. kr. i minen, og det var for at få undersøgt forsvarligheden og rimeligheden af en sådan investering at Ministeriet for Grønland nedsatte "Kulbrudsudvalget", der fik til opgave at belyse mulighederne for en rentabel minedrift i K'udtliggssat.

Privat- eller statsdrift

Eet år efter at femårsplanen skulle have været færdig nedkom udvalget med en 85 sider betænkning, hvis konklusion var, at der ikke forelå tilstrækkeligt materiale til at man kunne træffe en beslutning om kulbruddets fremtid.

Ifølge betænkningen mente udvalget ikke, at K'udtliggssat kunne karakteriseres som en rentabel forretning set med en privat erhvervsdrivendes øjne. Udvalget mente imidlertid ikke at K'udtliggssats økonomi med rimelighed kunne vurderes udelukkende ud fra en privatkapitalistisk synsvinkel. "Statens økonomiske politik i Grønland medfører", står der i betænkningen, "at en rentabilitetsanalyse, baseret på gældende lønninger og priser i Grønland, ikke vil være tilstrækkelig til at danne grundlag for de ovennævnte problemer" (minens fremtid). Senere i afsnittet "Problemstillingen" står der: "For en privat driftsherre ville spørgsmålet om fortsat drift være enkelt, idet den private driftsherre umiddelbart kunne lægge de nominelle lønninger til grund for sin kalkulation og foretage en direkte sammenligning mellem produktionens omkostninger og produktionens salgsværdi til bedømmelse af produktionens rentabilitet.

Denne enkle problemstilling er ikke fyldestgørende, når staten er driftsherre, idet staten selv ved sin økonomiske politik i Grønland øver afgørende indflydelse på de omkostningsforhold, hvorunder produktionen foregår".

Krav om undersøgelse

Herefter gennemgås konsekvenserne af statens økonomiske politik i Grønland og udvalget kommer til det resultat, at alle produktionsvirksomheder i Grønland modtager en indirekte støtte, en støtte, der bl.a. ligger i det underskud, der er på de statslige investeringer i Grønland. Derefter rejses det afgørende spørgsmål: kan man selv på grundlag af en driftsøkonomisk analyse, der tager hensyn til statens økonomiske politik vurdere en erhvervsvirksomheds rentabilitet, og hvis det viser sig at udgifterne ikke dækkes af indtægterne konkludere, at virksomheden bør nedlægges?

Dette mente udvalget ifølge betænkningen alene ville være rimeligt, hvis en undersøgelse af andre produktionsvirksomheder i Grønland viste, at disse opfylder en sådan betingelse om balance. Herom står der bl.a. i betænkningen, "at det - hvis der for kulbruddets vedkommende skal

stilles krav om balance mellem indtægter og udgifter - må være en forudsætning, at man også ved vurderingen af andre produktionsvirksomheder må lægge en tilsvarende analyse til grund, idet man i rentabilitetsmæssig henseende må stille samme krav til de forskellige erhvervsvirksomheder i Grønland. Herved ville man imidlertid formulere et krav om en vis balance i Grønlands økonomi som helhed, og udvalget mener, at afgørelsen heraf i sit indhold er af politisk karakter og kun kan træffes på politisk plan".

K'udtliggssat skal fortsætte

Udvalget undlader derfor at tage stilling til K'udtliggssats skæbne på det foreliggende grundlag og nøjes med at anbefale at rentabiliteten af andre erhvervsvirksomheder i Grønland undersøges, før man træffer nogen beslutning om en eventuel nedlæggelse af K'udtliggssat. Det hedder bl.a. i udvalgets konklusion: "Det er udvalgets opfattelse, at en afgørelse af, hvorvidt kulproduktionen i K'udtliggssat på længere sigt bør fortsætte eller ophøre, forudsætter, at der foretages en sammenligning mellem det reelle driftsresultat for de forskellige produktionsvirksomheder i Grønland for at belyse, om kulproduktionen stiller sig mere eller mindre gunstigt end anden erhvervsvirksomhed i Grønland". På denne baggrund indstillede udvalget til Ministeriet for Grønland at produktionen i K'udtliggssat fortsattes, idet man dog anbefaler, at produktionen ikke overstiger 35.000 tons årligt af hensyn til prisforholdene på energiområdet.

Om kulbruddets rentabilitet set med privatkapitalistiske øjne står der i betænkningen: "For så vidt udvalget på det foreliggende grundlag skulle træffe afgørelsen med hensyn til fortsat drift af kulbruddet alene ud fra et privatøkonomisk synspunkt, måtte resultatet (..) blive en indstilling om nedlæggelse af kulbruddet så hurtigt som den under hensyn til overflytningen af befolkningen til andre lokaliteter og erhverv ville være praktisk muligt".

Revisionen blander sig

Kulbrudsudvalgets fireårige arbejde med K'udtliggssat bragte således ingen umiddelbar afkla-

